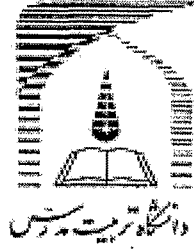

۱۴۷۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱۰۳۴۵

۸۷/۱۰۹۲۵۷
۸۷-۱۲۴

دانشکده علوم انسانی
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد باستان شناسی

بررسی باستان شناسی حوضه رودخانه زاب کوچک

علی بیننده

استاد راهنما
دکتر حمید خطیب شهیدی

استاد مشاور
دکتر علیرضا هژبری نوبری

۱۳۸۷ / ۱۱ / ۱۰

مجموعه اطلاعات مرکز علمی پژوهشی
تهران

شهریور ۱۳۸۷

۱۱۰۳۴۵

تشکر و قدردانی

سپاس خداوند منان را که توفیق به سرانجام رساندن این پایان نامه را نصیبم کرد.

از جناب آقای دکتر حمید خطیب شهیدی استاد راهنمای محترم که با راهنماییهای ارزنده شان در طی عملیات میدانی و نگارش پایان نامه کمک شایانی کردند، سپاسگزاری می‌نمایم. از جناب آقای دکتر علیرضا هژبری نوبری استاد مشاور محترم نیز به خاطر زحماتشان تشکر می‌نمایم.

از ریاست و معاونت محترم سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان غربی آقایان اشتری و مهندس علیزاده و همچنین از بهمن کارگر، رضا حیدری و ابراهیم خرازی به خاطر مساعدتشان سپاسگزارم.

دوستانم حسین رضایی و بهروز خان محمدی در عملیات میدانی یاور من بودند و آقایان حیدری، رفیع پور، جمشیدی، ابراهیمی و کارگر نیز در مراحل مختلف تحقیق که به طرق مختلف کمک نمودند، از همه این عزیزان قدردانی می‌نمایم.

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای علی بیننده تحت عنوان بررسی باستان شناسی حوضه رودخانه زاب کوچک را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیأت داوران   نام و نام خانوادگی   رتبه علمی   امضاء

استادیار
دانشیار

۱- استاد راهنما   دکتر حمید خطیب شهیدی

۲- استاد مشاور   دکتر علی رضا هژبری نویری

دانشیار

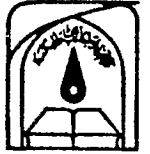
۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی   دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

استادیار

۴- اساتید ناظر   ۱- دکتر محمد رضا سعیدی

دانشیار

۲- دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

بسمه تعالی

آیین‌نامه چاپ پایان‌نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت‌های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

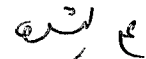

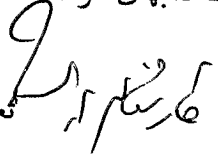
ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:
«کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته
که در سال در دانشکده دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب
آقای دکتر ، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار
خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجوی تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب دانشجوی رشته مقطع تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

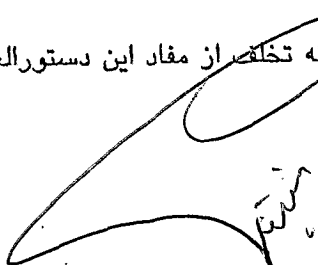
ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آیین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی. و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود. ۱۳۸۴/۶/۱۲

چکیده

رودخانه زاب کوچک در شمال غرب ایران از ارتفاعات شمال غربی پیرانشهر سرچشمه گرفته و از شمال غرب به طرف جنوب شرق و سپس به سمت غرب جاری شده و در امتداد کوههای مرزی جریان می یابد، و در نهایت از معبر آلان وارد خاک عراق می شود. با توجه به اهمیت این رودخانه در شکل گیری استقرارهای مختلف و اشاره متون بین النهرینی تا به حال این منطقه به صورت علمی مورد بررسی قرار نگرفته است.

حوضه این رودخانه دارای محوطه های باستانی فراوانی است و با توجه به نمونه های سفالی از دوره پیش از تاریخ تا کنون استقراری بوده است. بخش پست حوضه با توجه به نزدیکی به رودخانه زاب و شرایط مساعد آن بیشتر مورد علاقه مردمان عصر نوسنگی منطقه بوده است. در دوره مس سنگی با افزایش جمعیت مواجه هستیم، نیاز به فضای بیشتر و .. موجب پراکندگی استقرارها شده است. این محوطه ها در شمال حوضه در دره و دشت کوچک میان کوهی بیشتر به شکل خطی هستند و شاخه های فرعی زاب بیشتر مورد توجه هستند.

واژگان کلیدی: شمال غرب ایران، رودخانه زاب، بررسی باستان شناسی

فهرست مطالب

۱	فصل اول .....
۲	۱-۱. تعریف مساله، اهداف، و سوالات تحقیق .....
۳	اهداف .....
۳	سوال .....
۳	فرضیه ها/ پیش فرض ها .....
۳	مواد و روش انجام تحقیق .....
۴	جنبه جدید بودن و نوآوری .....
۵	فصل دوم .....
۵	اطلاعات جغرافیایی و زمین ریخت شناسی حوضه زاب .....
۶	۱-۲. موقعیت جغرافیایی، حدود و وسعت حوضه زاب .....
۶	شبکه آب های سطحی .....
۸	رودخانه زاب و شعب آن .....
۱۰	۲-۲. وضعیت پوشش گیاهی .....
۱۰	۱-۲-۲ نگاه کلی به جنگل های حوضه زاب .....
۱۱	۲-۲-۲ جنگل های مسیر بانه به سردشت .....
۱۱	۳-۲-۲ پوشش جنگلی مسیر سردشت به پیرانشهر .....
۱۲	۴-۲-۲ پوشش جنگلی غرب رودخانه زاب .....
۱۲	۵-۲-۲ پوشش جنگلی شرق رودخانه زاب .....
۱۳	۳-۲. زمین شناسی .....
۱۴	چینه شناسی .....
۱۵	مرمرها و سنگ آهک های متبلور .....
۱۵	سنگ لوح و فیلیت های متبلور .....
۱۶	آندزیت سبز ، سنگ آهک و دولومیت با شیل تابعه .....
۱۶	سنگ های مافوق قلیایی و دیاباز .....
۱۸	گسل های اصلی .....
۱۸	گسل های پراکنده شرق و شمال پیرانشهر .....
۱۸	۴-۲. آب و هوای حوضه زاب .....
۲۰	نقش عوامل محلی .....
۲۱	فصل سوم: .....
۲۲	مطالعات باستان شناختی در آذربایجان غربی .....
۲۴	کاوشهای انجام شده در آذربایجان غربی .....
۲۴	۱- حاجی فیروز .....
۲۵	۲- یانیک تپه .....
۲۵	۳- تپه دالما .....
۲۶	۴- پیزدلی .....
۲۶	۵- دینخواه تپه .....
۲۷	۶- تپه هفتوان .....

- ۲۷.....۷- عقرب تپه
- ۲۷.....۸- قلاتگاه
- ۲۸.....۹- گوی تپه
- ۳۱.....۱۰- قلاچی
- ۳۲.....۱۱- ربط
- ۳۴.....فصل چهارم
- ۳۵.....۴-۱. روش انجام بررسی
- ۳۷.....۴-۲. معرفی آثار شناسایی شده
- ۳۷.....۴-۲-۱. تپه گردی پشت ملان zab1
- ۳۸.....۴-۲-۲. تپه مانگا زا zab 2
- ۳۸.....۴-۲-۳. تپه قبرستان برکمران zab 3
- ۳۹.....۴-۲-۴. تپه گرد آشوان zab 4
- ۴۰.....۴-۲-۵. تپه گرد گوران zab 5
- ۴۱.....۴-۲-۶. تپه ریک آباد zab 6
- ۴۲.....۴-۲-۷. تپه گرد حمزه zab 7
- ۴۳.....۴-۲-۸. تپه قبرستان قره خضر zab 8
- ۴۳.....۴-۲-۹. تپه قسل zab 9
- ۴۴.....۴-۲-۱۰. تپه گنه دار منگور zab 10
- ۴۵.....۴-۲-۱۱. تپه بایز آقا zab 11
- ۴۶.....۴-۲-۱۲. تپه قلاته مره تیرکش zab 12
- ۴۶.....۴-۲-۱۳. تپه گرد گولان zab 13
- ۴۷.....۴-۲-۱۴. تپه زیوه zab 14
- ۴۸.....۴-۲-۱۵. تپه گرد مم zab 15
- ۴۹.....۴-۲-۱۶. تپه چپانه zab 16
- ۵۰.....۴-۲-۱۷. تپه گردیم خانه zab 17
- ۵۰.....۴-۲-۱۸. تپه قبرستان بادین آباد zab 18
- ۵۱.....۴-۲-۱۹. تپه سوغانلو zab 19
- ۵۲.....۴-۲-۲۰. تپه گرد مم zab 20
- ۵۲.....۴-۲-۲۱. تپه گرد رحمت zab 21
- ۵۳.....۴-۲-۲۲. تپه کانی اشکوت zab 22
- ۵۴.....۴-۲-۲۳. تپه گرد شیطان zab 23
- ۵۵.....۴-۲-۲۴. تپه گرد مورو zab 24
- ۵۵.....۴-۲-۲۵. تپه گرد باساک zab 25
- ۵۶.....۴-۲-۲۶. غار پردانان zab 26
- ۵۷.....۴-۲-۲۷. تپه گرد نعلین zab 27
- ۵۷.....۴-۲-۲۸. قبرستان گورمران zab 28
- ۵۸.....۴-۲-۲۹. تپه قلعه تاسیان zab 29
- ۵۹.....۴-۲-۳۰. تپه گومان zab 30
- ۶۰.....۴-۲-۳۱. تپه قلات ولیو zab 31

۶۱	.....	zab 32	تپه بادام یار	۳۲-۲-۴
۶۲	.....	zab-33	تپه قلات ربط	۳۳-۲-۴
۶۲	.....	zab 34	تپه بالان	۳۴-۲-۴
۶۳	.....	zab 35	تپه بریسو	۳۵-۲-۴
۶۴	.....	zab 36	تپه باغی	۳۶-۲-۴
۶۵	.....	zab 37	محوطه شانی کوپان	۳۷-۲-۴
۶۶	.....	zab 38	محوطه شخص صدیقه	۳۸-۲-۴
۶۷	.....	zab 39 I	تپه بناویله I	۳۹-۲-۴
۶۸	.....	zab 40 II	تپه بناویله II	۴۰-۲-۴
۶۹	.....	zab 41	تپه گرد کسپیان	۴۱-۲-۴
۶۹	.....	zab 42	تپه لاوین	۴۲-۲-۴
۷۰	.....	zab 43	تپه کندره II (محمود آقا)	۴۳-۲-۴
۷۱	.....	zab 44	تپه خری قلاتان	۴۴-۲-۴
۷۲	.....	zab 45	تپه شین آباد	۴۵-۴-۴
۷۲	.....	zab 46	تپه قلات موت آوا	۴۶-۲-۴
۷۳	.....	zab 47	تپه جلدیان	۴۷-۲-۴
۷۴	.....	zab 48	تپه اشغل	۴۸-۲-۴
۷۵	.....	zab 49	تپه بیشاسب	۴۹-۲-۴
۷۶	.....	zab 50	تپه دارمکون	۵۰-۲-۴
۷۷	.....	zab 51	تپه قلات دیوان	۵۱-۲-۴
۷۷	.....	zab 52	تپه گرد عجم	۵۲-۲-۴
۷۸	.....	zab 53	تپه هلیشه	۵۳-۲-۴
۷۹	.....	zab 54	تپه ربط	۵۴-۲-۴
۲۱۲	.....	فصل پنجم		
۲۱۳	.....	تحلیل و نتیجه گیری		
۲۱۵	.....	موقعیت محوطه‌های نوسنگی نسبت به منابع آب		
۲۱۶	.....	موقعیت محوطه‌های نوسنگی نسبت به ارتفاع		
۲۱۶	.....	موقعیت محوطه‌های نوسنگی نسبت به پوشش جنگلی		
۲۱۷	.....	موقعیت محوطه‌های مس سنگی نسبت به منابع آب		
۲۱۹	.....	موقعیت محوطه‌های مسسنگی نسبت به ارتفاع		
۲۱۹	.....	موقعیت محوطه‌های مس سنگی نسبت به پوشش جنگلی		
۲۲۰	.....	موقعیت محوطه‌های عصر مفرغ نسبت به منابع آب		
۲۲۱	.....	موقعیت محوطه‌های عصر مفرغ نسبت به ارتفاع		
۲۲۲	.....	موقعیت محوطه‌های عصر مفرغ نسبت به پوشش جنگلی		
۲۲۳	.....	موقعیت محوطه‌های هزاره اول ق.م نسبت به منابع آب		
۲۲۴	.....	موقعیت محوطه‌های هزاره اول نسبت به ارتفاع		
۲۲۵	.....	موقعیت محوطه‌های هزاره اول ق.م نسبت به پوشش جنگلی		
۲۲۶	.....	موقعیت محوطه‌های دوران تاریخی نسبت به منابع آب		
۲۲۷	.....	موقعیت محوطه‌های دوران تاریخی نسبت به ارتفاع		

۲۲۷.....موقعیت محوطه‌های دوران تاریخی نسبت به پوشش جنگلی

۲۲۸.....حاصل سخن

فهرست اشکال و تصاویر

- شکل ۳-۱. کروکی و توپوگرافی تپه پشت مالان ۸۲
- تصویر ۳-۱. گردی پشت مالان، نمای ضلع غربی ۸۲
- تصویر ۳-۲. گردی پشت مالان، عکس سفال ۸۳
- شکل ۳-۲. طرح سفالهای گردی پشت مالان ۸۳
- شکل ۳-۳. کروکی و توپوگرافی تپه مانگازا ۸۴
- تصویر ۳-۳. تپه مانگازا، نمای ضلع شمالی ۸۵
- تصویر ۳-۴. تپه مانگازا، عکس سفال ۸۵
- شکل ۳-۴. طرح سفالهای تل مانگازا ۸۶
- شکل ۳-۵. کروکی و توپوگرافی تپه برکمران ۸۷
- تصویر ۳-۵. قبرستان برکمران، نمای ضلع جنوبی ۸۷
- تصویر ۳-۶. قبرستان برکمران، عکس سفال ۸۸
- شکل ۳-۶. طرح سفالهای قبرستان برکمران ۸۸
- شکل ۳-۷. کروکی و توپوگرافی تپه گردآشوان ۸۹
- تصویر ۳-۷. تپه گرد آشوان، نمای ضلع شرقی ۹۰
- تصویر ۳-۸. تپه گرد آشوان، عکس سفال ۹۰
- شکل ۳-۸. طرح سفالهای تپه گرد آشوان ۹۱
- شکل ۳-۹. کروکی و توپوگرافی تپه گردگوران ۹۲
- تصویر ۳-۹. تپه گرد گوران، نمای ضلع جنوبی ۹۲
- تصویر ۳-۱۰. تپه گرد گوران، برش ضلع شرقی ۹۳
- تصویر ۳-۱۱. تپه گرد گوران، عکس سفال ۹۳
- شکل ۳-۱۰. طرح سفالهای تپه گرد گوران ۹۴
- شکل ۳-۱۱. کروکی و توپوگرافی تپه ریک آباد ۹۵
- تصویر ۳-۱۲. تپه ریک آباد، نمای ضلع شرقی ۹۵
- تصویر ۳-۱۳. تپه ریک آباد، عکس سفال ۹۶
- شکل ۳-۱۲. طرح سفالهای تپه ریک آباد ۹۶
- شکل ۳-۱۳. کروکی و توپوگرافی تپه گردحمزه ۹۷
- تصویر ۳-۱۴. محوطه گرد حمزه، نمای ضلع غربی ۹۸
- تصویر ۳-۱۵. محوطه گرد حمزه، عکس سفال ۹۸
- شکل ۳-۱۵. کروکی و توپوگرافی تپه قبرستان قره خضر ۱۰۰
- تصویر ۳-۱۶. قبرستان قره خضر، نمای ضلع غربی ۱۰۰
- تصویر ۳-۱۷. قبرستان قره خضر، دیواره ضلع شمالی ۱۰۱
- تصویر ۳-۱۸. قبرستان قره خضر، عکس سفال ۱۰۱
- شکل ۳-۱۶. طرح سفالهای قبرستان قره خضر ۱۰۲
- شکل ۳-۱۷. کروکی و توپوگرافی تپه قسل ۱۰۳
- تصویر ۳-۱۹. محوطه گرد قسل، نمای ضلع شمالی ۱۰۳
- تصویر ۳-۲۰. محوطه گرد قسل، عکس سفال ۱۰۴
- شکل ۳-۱۸. طرح سفالهای محوطه گرد قسل ۱۰۴

- شکل ۳-۱۹. کروکی و توپوگرافی تپه گنه دارمنگور ۱۰۵
- تصویر ۳-۲۱. تل گنه دار منگور، نمای ضلع شمالی ۱۰۶
- تصویر ۳-۲۲. تل گنه دار منگور ، عکس سفال ۱۰۶
- شکل ۳-۲۰. طرح سفالهای تل گنه دار منگور ۱۰۷
- شکل ۳-۲۱. کروکی و توپوگرافی تپه بایز آقا ۱۰۸
- تصویر ۳-۲۳. تل بایز آقا، نمای ضلع غربی ۱۰۸
- تصویر ۳-۲۴. تپه بایز آقا ، عکس سفال ۱۰۹
- شکل ۳-۲۲. طرح سفالهای تپه بایز آقا ۱۰۹
- شکل ۳-۲۳. کروکی و توپوگرافی تپه قلاته مره ۱۱۰
- تصویر ۳-۲۵. قلاته مره، نمای ضلع جنوبی ۱۱۱
- تصویر ۳-۲۶. قلاته مره ، عکس سفال ۱۱۱
- شکل ۳-۲۴. طرح سفالهای قلاته مره ۱۱۲
- شکل ۳-۲۵. کروکی و توپوگرافی تپه گردگولان ۱۱۲
- تصویر ۳-۲۷. تل گرد گولان، نمای ضلع غربی ۱۱۳
- تصویر ۳-۲۸. تل گرد گولان ، عکس سفال ۱۱۳
- شکل ۳-۲۶. طرح سفالهای تل گرد گولان ۱۱۴
- شکل ۳-۲۷. کروکی و توپوگرافی تپه زیوه ۱۱۵
- تصویر ۳-۲۹. تپه زیوه، نمای ضلع غربی ۱۱۵
- تصویر ۳-۳۰. تپه زیوه، عکس سفال ۱۱۶
- شکل ۳-۲۸. طرح سفالهای تپه زیوه ۱۱۶
- شکل ۳-۲۹. کروکی و توپوگرافی تپه گردمم ۱۱۷
- تصویر ۳-۳۱. تپه گرد مم، نمای ضلع جنوبی ۱۱۸
- تصویر ۳-۳۲. تپه گرد مم ، عکس سفال ۱۱۸
- شکل ۳-۳۰. طرح سفالهای گرد مم ۱۱۹
- شکل ۳-۳۱. کروکی و توپوگرافی تپه چپانه ۱۲۰
- تصویر ۳-۳۳. تپه چپانه ، نمای ضلع شمالی ۱۲۰
- تصویر ۳-۳۴. تل تل چپانه ، عکس سفال ۱۲۱
- شکل ۳-۳۲. طرح سفالهای تل چپانه ۱۲۱
- شکل ۳-۳۳. کروکی و توپوگرافی تپه گردیمخانه ۱۲۲
- تصویر ۳-۳۵. تپه گردیمخانه ، نمای ضلع غربی ۱۲۳
- تصویر ۳-۳۶. تپه گردیمخانه ، عکس سفال ۱۲۳
- شکل ۳-۳۴. طرح سفالهای تل گردیمخانه ۱۲۴
- شکل ۳-۳۵. کروکی و توپوگرافی تپه فبرستان بادین آباد ۱۲۵
- تصویر ۳-۳۷. قبرستان بادین آباد، نمای ضلع شرقی ۱۲۵
- شکل ۳-۳۶. کروکی و توپوگرافی تپه سوغانلو ۱۲۶
- تصویر ۳-۳۸. تپه سوغانلو ، نمای ضلع جنوبی ۱۲۶
- تصویر ۳-۳۹. تپه سوغانلو ، عکس سفال ۱۲۷
- شکل ۳-۳۷. طرح سفالهای تپه سوغانلو ۱۲۷
- شکل ۳-۳۸. کروکی و توپوگرافی تپه گردمم ۱۲۸

- تصویر ۳-۴۰. تپه گردمم ، نمای ضلع شرقی ۱۲۹
- تصویر ۳-۴۱. تپه گردمم ، عکس سفال ۱۲۹
- شکل ۳-۳۹. طرح سفالهای تپه گردمم ۱۳۰
- شکل ۳-۴۰. کروکی و توپوگرافی تپه گردرحمت ۱۳۱
- تصویر ۳-۴۲. تپه گرد رحمت ، نمای ضلع شمالی ۱۳۱
- تصویر ۳-۴۳. تپه گرد رحمت ، عکس سفال ۱۳۲
- شکل ۳-۴۱. طرح سفالهای تپه گرد رحمت ۱۳۲
- شکل ۳-۴۲. کروکی و توپوگرافی تپه کانی اشکوت ۱۳۳
- تصویر ۳-۴۴. تپه کانی اشکوت ، نمای ضلع جنوبی ۱۳۴
- تصویر ۳-۴۵. تپه کانی اشکوت ، عکس سفال ۱۳۴
- شکل ۳-۴۳. طرح سفالهای تپه کانی اشکوت ۱۳۵
- شکل ۳-۴۴. کروکی و توپوگرافی تپه گردشیطان ۱۳۶
- تصویر ۳-۴۶. تپه گرد شیطان ، نمای ضلع جنوبی ۱۳۶
- تصویر ۳-۴۷. تپه گرد شیطان ، عکس سفال ۱۳۷
- شکل ۳-۴۵. طرح سفالهای تپه گرد شیطان ۱۳۷
- شکل ۳-۴۶. کروکی و توپوگرافی تپه گردمورو ۱۳۸
- تصویر ۳-۴۸. تپه مورو ، نمای ضلع جنوبی ۱۳۹
- تصویر ۳-۴۹. تپه گرد مورو ، عکس سفال ۱۳۹
- شکل ۳-۴۷. طرح سفالهای تپه گرد مورو ۱۴۰
- شکل ۳-۴۸. کروکی و توپوگرافی تپه قلات گردباساک ۱۴۱
- تصویر ۳-۵۰. قلات گرد باساک ، نمای ضلع شمالی ۱۴۱
- تصویر ۳-۵۱. قلات گرد باساک ، دیوار سطح تپه ۱۴۲
- تصویر ۳-۵۲. قلات گرد باساک، عکس سفال ۱۴۲
- شکل ۳-۴۹. طرح سفالهای قلات گرد باساک ۱۴۳
- شکل ۳-۵۰. کروکی و مقطع و پلان غار پردانان ۱۴۴
- تصویر ۳-۵۳. غار پردانان ، نمای بیرونی ۱۴۴
- تصویر ۳-۵۴. غار پردانان ، نمای درونی ۱۴۵
- شکل ۳-۵۱. کروکی و توپوگرافی تپه گردنعلین ۱۴۵
- تصویر ۳-۵۵. تپه گرد نعلین ، نمای ضلع جنوبی ۱۴۶
- تصویر ۳-۵۶. تپه گرد نعلین، عکس سفال ۱۴۶
- شکل ۳-۵۲. طرح سفالهای تپه گرد نعلین ۱۴۷
- شکل ۳-۵۳. کروکی و توپوگرافی تپه قبرستان گورمران ۱۴۸
- تصویر ۳-۵۷. قبرستان گور مران ، نمای ضلع جنوبی ۱۴۸
- تصویر ۳-۵۸. قبرستان گور مران ، قبور دو طبقه ۱۴۹
- تصویر ۳-۵۹. قبرستان گور مران ، ۱۴۹
- شکل ۳-۵۴. کروکی و توپوگرافی تپه قلعه تاسیان ۱۵۰
- تصویر ۳-۶۰. تپه قلعه تاسیان ، نمای ضلع شرق ۱۵۰
- تصویر ۳-۶۱. تپه قلعه تاسیان ، عکس سفال ۱۵۱
- شکل ۳-۵۵. طرح سفالهای قلعه تاسیان ۱۵۱

- شکل ۳-۵۶. کروکی و توپوگرافی تپه گومان ۱۵۲
- تصویر ۳-۶۲. تپه گومان ، نمای ضلع غربی ۱۵۳
- تصویر ۳-۶۳. تپه گومان، برش ضلع غربی ۱۵۳
- تصویر ۳-۶۴. تپه گومان ، عکس سفال ۱۵۴
- شکل ۳-۵۷. طرح سفالهای تپه گومان ۱۵۴
- شکل ۳-۵۸. کروکی و توپوگرافی تپه قلات ولیو ۱۵۵
- تصویر ۳-۶۵. قلات ولیو ، نمای ضلع جنوبی ۱۵۶
- تصویر ۳-۶۶. قلات ولیو ، عکس سفال ۱۵۶
- شکل ۳-۵۹. طرح سفالهای قلات ولیو ۱۵۷
- شکل ۳-۶۰. کروکی و توپوگرافی تپه بادام یار ۱۵۸
- تصویر ۳-۶۷. محوطه بادام یار ، نمای ضلع جنوبی ۱۵۸
- تصویر ۳-۶۸. محوطه بادام یار ، عکس سفال ۱۵۹
- شکل ۳-۶۱. طرح سفالهای محوطه بادام یار ۱۵۹
- شکل ۳-۶۲. کروکی و توپوگرافی تپه قلات ربط ۱۶۰
- تصویر ۳-۶۹. قلات ربط ، نمای ضلع شرقی ۱۶۱
- تصویر ۳-۷۰. قلات ربط ، عکس سفال ۱۶۱
- شکل ۳-۶۳. طرح سفالهای قلات ربط ۱۶۲
- شکل ۳-۶۴. کروکی و توپوگرافی تپه بالان ۱۶۳
- تصویر ۳-۷۱. بالان ، نمای ضلع جنوبی ۱۶۳
- تصویر ۳-۷۲. تپه بالان ، عکس سفال ۱۶۴
- شکل ۳-۶۵. طرح سفالهای تپه بالان ۱۶۴
- شکل ۳-۶۶. کروکی و توپوگرافی تپه بریسو ۱۶۵
- تصویر ۳-۷۳. تپه بریسو ، برش ضلع شرقی ۱۶۶
- تصویر ۳-۷۴. تپه بریسو ، نمای ضلع جنوبی ۱۶۶
- تصویر ۳-۷۵. تپه بریسو ، عکس سفال ۱۶۷
- شکل ۳-۶۷. طرح سفالهای تپه بریسو ۱۶۷
- شکل ۳-۶۸. کروکی و توپوگرافی تپه باغی ۱۶۸
- تصویر ۳-۷۶. تپه باغی، نمای ضلع شمالی ۱۶۹
- تصویر ۳-۷۷. تپه باغی، عکس سفال ۱۶۹
- شکل ۳-۶۹. طرح سفالهای تپه باغی ۱۷۰
- شکل ۳-۷۰. کروکی و توپوگرافی تپه شانی کوپان ۱۷۱
- تصویر ۳-۷۸. محوطه شانی کوپان ، نمای ضلع شرقی ۱۷۱
- تصویر ۳-۷۹. محوطه شانی کوپان ، عکس سفال ۱۷۲
- شکل ۳-۷۱. کروکی و توپوگرافی تپه شخص صدیقه ۱۷۲
- تصویر ۳-۸۰. محوطه شخص صدیقه ، نمای ضلع جنوبی ۱۷۳
- تصویر ۳-۸۱. محوطه شخص صدیقه، عکس سفال ۱۷۳
- شکل ۳-۷۲. طرح سفالهای محوطه شخص صدیقه ۱۷۴
- شکل ۳-۷۳. کروکی و توپوگرافی تپه بناویله I ۱۷۵
- تصویر ۳-۸۲. محوطه بناویله ۱ ، نمای ضلع غربی ۱۷۵

- تصویر ۳-۸۳. محوطه بناویله I، عکس سفال ۱۷۶
- شکل ۳-۷۴. طرح سفالهای محوطه بناویله I ۱۷۶
- شکل ۳-۷۵. کروکی و توپوگرافی تپه بناویله II ۱۷۷
- تصویر ۳-۸۴. محوطه بناویله ۲ نمای ضلع شمالی ۱۷۸
- تصویر ۳-۸۵. محوطه بناویله ، عکس سفال ۱۷۸
- شکل ۳-۷۶. طرح سفالهای تپه بناویله II ۱۷۹
- شکل ۳-۷۷. کروکی و توپوگرافی تپه گردکسیپان ۱۸۰
- تصویر ۳-۸۶. تپه گردکسیپان، نمای ضلع غربی ۱۸۰
- تصویر ۳-۸۷. تپه گردکسیپان ، عکس سفال ۱۸۱
- شکل ۳-۷۸. طرح سفالهای تپه گردکسیپان ۱۸۱
- شکل ۳-۷۹. کروکی و توپوگرافی تپه لاین ۱۸۲
- تصویر ۳-۸۸. تپه لاین، نمای ضلع غربی ۱۸۳
- تصویر ۳-۸۹. تپه لاین ، عکس سفال ۱۸۳
- شکل ۳-۸۰. طرح سفالهای تپه لاین ۱۸۴
- شکل ۳-۸۱. کروکی و توپوگرافی تپه محمود آقا ۱۸۵
- تصویر ۳-۹۰. تپه محمود آقا، نمای ضلع غربی ۱۸۵
- تصویر ۳-۹۱. تپه محمود آقا ، عکس سفال ۱۸۶
- شکل ۳-۸۲. طرح سفالهای تپه محمود آقا ۱۸۶
- شکل ۳-۸۳. کروکی و توپوگرافی تپه خری قلاتان ۱۸۷
- تصویر ۳-۹۲. تپه خری قلاتان، نمای ضلع غرب ۱۸۸
- تصویر ۳-۹۳. تپه خری قلاتان، عکس سفال ۱۸۸
- شکل ۳-۸۴. طرح سفالهای تپه خری قلاتان ۱۸۹
- شکل ۳-۸۵. کروکی و توپوگرافی تپه شین آباد ۱۹۰
- تصویر ۳-۹۴. تپه شین آباد، نمای ضلع غربی ۱۹۰
- تصویر ۳-۹۵. تپه شین آباد ، عکس سفال ۱۹۱
- شکل ۳-۸۶. طرح سفالهای تپه شین آباد ۱۹۱
- شکل ۳-۸۷. کروکی و توپوگرافی تپه قلات موت آوا ۱۹۲
- تصویر ۳-۹۶. تپه قلات موت آوا ، نمای ضلع غربی ۱۹۳
- تصویر ۳-۹۷. تپه قلات موت آوا ، عکس سفال ۱۹۳
- شکل ۳-۸۸. طرح سفالهای تپه قلات موت آوا ۱۹۴
- شکل ۳-۸۹. کروکی و توپوگرافی تپه جلدیان ۱۹۵
- تصویر ۳-۹۸. تپه جلدیان ، نمای ضلع جنوبی ۱۹۵
- تصویر ۳-۹۹. تپه جلدیان ، عکس سفال ۱۹۶
- شکل ۳-۹۰. طرح سفالهای تپه جلدیان ۱۹۶
- شکل ۳-۹۱. کروکی و توپوگرافی تپه اشغل ۱۹۷
- اشغل تصویر ۳-۱۰۰. تپه اشغل ، نمای ضلع جنوبی ۱۹۸
- تصویر ۳-۱۰۱. تپه اشغل ، عکس سفال ۱۹۸
- شکل ۳-۹۲. طرح سفالهای تپه اشغل ۱۹۹
- شکل ۳-۹۳. کروکی و توپوگرافی تپه بیشاسب ۲۰۰

- بیشاسب تصویر ۳-۱۰۲. تپه بیشاسب ، نمای ضلع شمالی ۲۰۰
- تصویر ۳-۱۰۳. تپه بیشاسب ، عکس سفال ۲۰۱
- شکل ۳-۹۴. طرح سفالهای تپه بیشاسب ۲۰۱
- شکل ۳-۹۵. کروکی و توپوگرافی تپه دارمکون ۲۰۲
- تصویر ۳-۱۰۴. تپه دارمکون ، نمای ضلع شمالی ۲۰۳
- تصویر ۳-۲. تپه دارمکون ، عکس سفال ۲۰۳
- شکل ۳-۹۶. طرح سفالهای تپه دارمکون ۲۰۴
- شکل ۳-۹۷. کروکی و توپوگرافی تپه قلات دیوان ۲۰۵
- تصویر ۳-۱۰۵. تپه قلات دیوان ، نمای ضلع شرقی ۲۰۵
- تصویر ۳-۱۰۶. تپه قلات دیوان ، عکس سفال ۲۰۶
- شکل ۳-۹۸. طرح سفالهای تپه قلات دیوان ۲۰۶
- شکل ۳-۹۹. کروکی و توپوگرافی تپه گردعجم ۲۰۷
- تصویر ۳-۱۰۷. تپه گردعجم ، نمای ضلع غربی ۲۰۸
- تصویر ۳-۱۰۸. تپه گردعجم ، عکس سفال ۲۰۸
- شکل ۳-۱۰۰. طرح سفالهای تپه گردعجم ۲۰۹
- شکل ۳-۱۰۱. کروکی و توپوگرافی تپه گرد هلیشه ۲۱۰
- هلیشه تصویر ۳-۱۰۹. گرد هلیشه ، نمای ضلع جنوبی ۲۱۰
- تصویر ۳-۱۱۰. گرد هلیشه ، عکس سفال ۲۱۱
- شکل ۳-۱۰۲. طرح سفالهای گرد هلیشه ۲۱۱
- شکل ۳-۱۰۳. کروکی و توپوگرافی تپه ربط ۲۱۲
- تصویر ۵-۱. پراکندگی محوطه های شناسایی شده در حوضه زاب کوچک ۲۱۴
- تصویر ۵-۲. پراکندگی استقرارهای نوسنگی نسبت به منابع آب ۲۱۵
- تصویر ۵-۳. پراکندگی استقرارهای نوسنگی نسبت به پوشش جنگلی ۲۱۶
- تصویر ۵-۴. پراکندگی استقرارهای نوسنگی نسبت به ارتفاع ۲۱۶
- تصویر ۵-۵. پراکندگی استقرارهای مس سنگی نسبت به منابع آب ۲۱۸
- تصویر ۵-۶. پراکندگی استقرارهای مسسنگی نسبت به پوشش جنگلی ۲۱۹
- تصویر ۵-۷. پراکندگی استقرارهای مسسنگی نسبت به ارتفاع ۲۱۹
- تصویر ۵-۸. پراکندگی استقرارهای مفرغ نسبت به منابع آب ۲۲۱
- تصویر ۵-۹. پراکندگی استقرارهای مفرغ نسبت به پوشش جنگلی ۲۲۲
- تصویر ۵-۱۰. پراکندگی استقرارهای مفرغ نسبت به ارتفاع ۲۲۲
- تصویر ۵-۱۱. پراکندگی محوطه های هزاره اول ق.م نسبت به منابع آب ۲۲۴
- تصویر ۵-۱۲. پراکندگی استقرارهای هزاره اول نسبت به پوشش جنگلی ۲۲۶
- تصویر ۵-۱۳. پراکندگی استقرارهای هزاره اول نسبت به ارتفاع ۲۲۶
- تصویر ۵-۱۴. پراکندگی محوطه های دوران تاریخی نسبت به منابع آب ۲۲۷
- تصویر ۵-۱۵. پراکندگی استقرارهای دوران تاریخی نسبت به پوشش جنگلی ۲۲۸
- تصویر ۵-۱۶. پراکندگی استقرارهای دوران تاریخی نسبت به ارتفاع ۲۲۸

فصل اول

مقدمه و طرح تحقیق

۱-۱. تعریف مساله، اهداف، و سوالات تحقیق

مساله: رودخانه زاب کوچک به همراه زاب بزرگ دوشاخه مهم دجله می باشند، زاب کوچک در شمال غرب ایران از ارتفاعات شمال غربی پیرانشهر سرچشمه گرفته که از شمال غرب به طرف جنوب شرق و سپس به سمت غرب جاری شده و در امتداد کوههای مرزی جریان می یابد. در مسیر خود آب شعب زیادی را دریافت می کند و در نهایت از معبر آلان وارد خاک عراق می شود و به زاب کوچک می پیوندد. این رودخانه دایمی بوده آب آن شیرین و قابل شرب است. مسیر رودخانه زاب حالت کوهستانی دارد. در کل حوضه زاب دارای چهار قسمت متمایز از هم است.

۱- از سرچشمه تا پردانان: در این واحد رودخانه در یک بستر گسترده و آرام در حرکت بوده که ۱۳۰۰ - ۱۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. دشت پیرانشهر با ۱۳۵۰ کیلومتر مربع قطب کشاورزی منطقه محسوب می شود.

۲- قسمت میانی: زاب با گذر از دشت لاجان در پیرانشهر در محل قبر حسین وارد سراسیابی تندی شده که پوشیده از جنگل است و با دره های پر پیچ و خم و عمیق تا محل واوان که شکل V به خود می گیرد. این قسمت دارای دشتهای کم وسعتی است.

۳- قسمت پایین دشت: از گرژال تا روستای نیسک آباد امتداد دارد در این بخش دره زاب حالت U شکل دارد و آبرفتها گسترش می یابند.

۴- از نیسک آباد تا هرزنه: پست ترین نقطه زاب در ایران است و به صورت گذرگاه درآمده و در معبر الان دره تنگ شده و شیب بیشتر می گردد. کشاورزی آن چندان غنی نیست.

بر اساس بازدیدهای مقدماتی صورت گرفته، حوضه این رودخانه دارای محوطه های باستانی فراوانی است و با توجه به شواهد سفالی از دوره پیش از تاریخ تا اکنون استقراری بوده است. کاوش تپه ربط آثاری غنی از هزاره اول را نمایان ساخته است. در منابع تاریخی بین النهرین نیز به دفعات از این حوضه نام برده شده است.

اهداف

۱- چگونگی توزیع پراکنگی استقرارها ۲- میزان تراکم جمعیت در هر دوره ۳- توزیع پراکندگی استقرارها در هر دوره نسبت به دوره قبل- ۴- جایگاه فرهنگهای منطقه ای ۵- روابط فرهنگی و تحولات در دوره های مختلف ۶- میزان نفوذ فرهنگ بین النهرین ۷- مشخصات محوطه های باستانی تهیه نقشه باستان شناسی

سوال

۱- پراکنش محوطه های باستانی این منطقه چگونه است؟ ۲- بیشترین میزان تاثیر و تاجر فرهنگی این منطقه با مناطق همجوار چگونه است؟ ۳- محوطه های باستانی مربوط به کدام دوره ها هستند؟ ۴- در هزاره اول ق. م کدام یک از محوطه ها مرکزی و کدام اقماری هستند؟

فرضیه ها / پیش فرض ها

۱- بیشتر محوطه ها در حاشیه رودخانه زاب واقع شده اند ۲- بیشترین میزان تاثیر و تاجر فرهنگی این منطقه با شمال غرب ایران و بین النهرین است. ۳- محوطه های باستانی از دوران پارینه سنگی تا دوران اسلامی را شامل می شوند ۴- به نظر میرسد تپه ربط ۲ مرکزی و محوطه های مربوط به هزاره اول اطراف آن اقماریند.

مواد و روش انجام تحقیق

۱- مطالعات میدانی شامل بررسی باستان شناسی در حوضه رود زاب کوچک و شرکت در کاوشهای تپه ربط سردشت.
۲- مطالعات کتابخانه ای و مراجعه به نتایج بررسیها و کاوشهای صورت گرفته در منطقه و شمال عراق
۳- تجزیه تحلیل مدارک به دست آمده از بررسی میدانی.
۴- جمع بندی و نتیجه گیری.